

Parijs, Proust en Oosting

31 mei 2022

Parijs is een magische stad, of beter gezegd: *was*. Ze heeft tegenwoordig niet meer de artistieke uitstraling die ze tot het midden van de vorige eeuw bezat. Anno 2022 vinden velen Berlijn, Londen, Barcelona of New York even aantrekkelijk of zelfs aantrekkelijker. Maar Parijs is mijn eerste liefde. En die roest niet. Ik ken de stad goed, heb er in mijn tienerjaren een heel korte tijd gewoond en gewerkt. Met de jaren is mijn belangstelling voor haar alleen maar toegenomen. Ook voor haar verleden. Ook voor haar fysionomie. Die veranderde pas fundamenteel met de komst van het tweede Keizerrijk. Midden jaren vijftig van de negentiende eeuw geeft keizer Napoleon III architect baron Hausmann opdracht de stad te transformeren tot de moderne metropool, die ze nu is.

De kronkelige straatjes, de smalle steegjes vol krakkemikkige huisjes, soms niet veel meer dan krotten, moeten *rücksichtslos* plaats maken voor brede straten en boulevards, waar statige appartementsgebouwen voor de gegoede burgerij uit de grond gestampt worden. De baron gaat als een bulldozer te werk. Hele volksbuurten gaan tegen de vlakte. Inspraak bestaat niet. Vele duizenden bewoners worden onteigend, de financiële vergoeding is verre van toereikend om een nieuw, veel duurder Hausmann-appartement te kopen. Ze zijn gedwongen op te krassen en elders een huis te zoeken, buiten de stad, in de *banlieues*. De kloof tussen rijk en arm groeit gigantisch. De Lichtstad kent dus ook schaduwkanten, maar die zien wij niet. Wij zien de prachtige parken, die destijds zijn aangelegd, de mooie avenues, de schitterende *hôtels particuliers*, de stadspaleizen.

Na de Frans-Pruisische oorlog van 1870-1871, die eindigt met een smadelijke Franse nederlaag en de afzetting van Napoleon III, begint halverwege de jaren tachtig de periode die we de *Belle Epoque* noemen. Voor diegenen die net als ik

in deze periode geïnteresseerd zijn, is de schrijver Marcel Proust (1871-1922) *un personnage incontournable*, 'iemand waar je niet omheen kunt'. Dat ik hem hier noem, heeft nóg een reden: het is dit jaar honderd jaar geleden dat hij is overleden, ons een onovertroffen oeuvre nalatend, dat algemeen als een van de literaire hoogtepunten in de 20e eeuwse Europese literatuur wordt beschouwd.

Appartement Marcel Proust, 44 rue de l'Amiral Hamelin, Parijs.

La sortie du Lycée Condorcet, Jean Béraud (1903). Marcel Proust was een van de vele beroemde leerlingen van dit lyceum.

Zijn romancyclus *A la recherche du temps perdu*, *Op zoek naar de verloren tijd*, kan je lezen als een sociologische portret van de *beau monde*, de elegante Parijse elite. Hij schetst de opkomst van de bourgeoisie, *les nouveaux riches*, naast de gestage neergang van de oude adel en aristocratie, waar hij in zijn jonge jaren zo graag bij wilde horen. Maar zijn werk is méér: het bevat ook filosofische beschouwingen over liefde, kunst, het geheugen en de werking van de Tijd. Het hele oeuvre van Proust lees je niet in een maand en ook niet in een jaartje. Het telt meer dan drieduizend bladzijden. Bovendien is de *Recherche* geen *page-turner*, daar zijn de zinnen en gedachten te complex voor.

Wil je Proust leren kennen, dan kan je het beste beginnen met het toegankelijk geschreven *Een liefde van Swann*, een meesterlijk verhaal over het obsessieve en illusoire karakter van de Liefde. Prousts visie op de Liefde is pessimistisch. Hij beschouwt haar als een soort zelfbegoocheling, die los staat van de realiteit, en die vooral lijden en jaloezie veroorzaakt. Smaakt dat verhaal naar meer, maar heb je geen zin of tijd alle circa vijfendertighonderd pagina's tot je te nemen, lees dan het eerste deel: *De kant van Swann* en daarna het laatste: *De tijd hervonden*.

Deze twee delen samen geven een aardige indruk van het Proustiaanse universum.

Tijdens zijn leven is Parijs het artistieke brandpunt van Europa. De stad is een magneet, ze trekt jonge, ambitieuze kunstenaars uit alle windstreken van Europa aan. Schilders trekken erheen. Eerst naar Montmartre, naar *Le Bateau-Lavoir*, een complex van ateliers, dat onderdak biedt aan jonge bohemiers die wel talent, maar geen geld hebben. Picasso is er zo een, net als de Rotterdammer Kees van Dongen. Later verhuist deze *Bohème* naar Montparnasse, waar een grote kunstenaarskolonie, *La Ruche*, gevestigd is. Jonge artiesten, meestal zo arm als kerkratten, kunnen er aan de slag. Velen van hen zouden beroemd worden: Picasso, Modigliani, Fernand Léger, de Russen Marc Chagall en Chaïm Soutine. Even is Montparnasse de culturele hoofdstad van Europa. 's Avonds ontmoeten schilders en beeldhouwers elkaar in de grote cafés, zoals *la Closerie des Lilas*, *la Rotonde* of *Café du Dôme*, waar ze met kunsthandelaren, dichters, schrijvers en critici in contact komen.

In 1914 maakt de oorlog een abrupt einde aan de creatieve explosie en aan de artistieke vernieuwing. Maar als de Vrede van Versailles getekend is, de loopgraven er verlaten bij liggen, duurt het niet lang of het Parijse leven herneemt zijn gewone gang. Onverschilligheid of veerkracht? Hoe dan ook, vertier en frivoliteit staan weer op het menu. Amerikaanse militairen en kunstenaars, die na het einde van de oorlog teruggingen naar hun vaderland, voelen er zich niet *happy* meer. In vergelijking met Parijs, waar ze de bevrijding gevierd hadden, vinden ze de sfeer in hun steden benauwend, burgerlijk en provinciaals. Bovendien is alcohol in de VS verboden. Velen keren daarom terug naar het land waar ze gevochten hebben. Een van hen, Ernest Hemingway, doet in zijn postuum gepubliceerd boek *A Moveable Feast* verslag van zijn verblijf in Parijs gedurende die bruisende twintiger jaren. Het is een periode waarin de stad opnieuw een toevluchtsoord wordt voor jongelui met artistieke aspiraties, ook voor Nederlandse kunstenaars die onze polder te suffig, te muffig vinden, en hier niet uit de verf komen.

Kortgeleden las ik de recent verschenen biografie door Jolanda Withuis over leven en werk van schilder Jeanne Bieruma Oosting. Jeanne, een telg uit een puissant rijk, aristocratisch geslacht in de Achterhoek, verlaat in de jaren twintig van de vorige eeuw haar verstikkend, bekrompen milieu. Haar ouders - vooral haar vader - staan niet toe dat een *dame van stand* een beroep uitoefent, ook niet dat van kunstenaar. Dus reist Jeanne af naar Parijs, waar ze aan de illustere *Académie de la Grande Chaumière* lessen volgt. Ze maakt kennis met een totaal andere wereld. Vergeleken met de Achterhoek is Parijs een toonbeeld

Stilleven. Jeanne Oosting.

Oosting, een gepassioneerde kunstenaar die haar eigen weg zocht en vond, aan de dreigende vergetelheid.

van vrijheid en tolerantie. Hier kan ze in haar eentje een kroeg binnenstappen. Hier komt haar talent tot volle wasdom. Vooral haar grafisch werk wint aan kwaliteit.

Als je van Parijs en van kunst houdt en daarbij ook geïnteresseerd bent in de *lifestyle* van de Hollandse aristocratie in de eerste helft van de vorige eeuw, lees dan de biografie van Jolanda Withuis '*Geen tijd te verliezen*'. Afgelopen zondag (29 mei 2022) besteedde *Nieuwsuur* er uitvoerig aandacht aan en ontrukte daardoor Jeanne